

Purusha Suktam

Sanskrit · Devanagari source script · Latin rendering available

सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् ।

स भूमिं विश्वतो वृत्वात्यतिष्ठदशाङ्गुलम् ॥१॥

sahasraśīrṣā puruṣaḥ sahasrākṣaḥ sahasrapāt |

sa bhūmiṃ viśvato vṛtvātyatiṣṭhaddaśāṅgulam ||1||

पुरुष एवेदं सर्वं यद्भूतं यच्च भव्यम् ।

उतामृतत्वस्येशानो यदन्नेनातिरोहति ॥२॥

puruṣa evedaṃ sarvaṃ yadbhūtaṃ yacca bhavyam |

utāmṛtatvasyeśāno yadannenātirohati ||2||

एतावानस्य महिमातो ज्यायँश्च पूरुषः ।

पादोऽस्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतं दिवि ॥३॥

etāvānasya mahimāto jyāyāṁśca pūruṣaḥ |

pādo'sya viśvā bhūtāni tripādasyāmṛtaṃ divi ||3||

त्रिपादूर्ध्व उदैत्पुरुषः पादोऽस्येहाभवत्पुनः ।

ततो विष्वङ् व्यक्रामत्साशनानशने अभि ॥४॥

tripādūrdhva udaitpuruṣaḥ pādo'syehābhavatpunah |

tato viṣvaṅvyakrāmatsāśanānaśane abhi ||4||

तस्माद्विराळजायत विराजो अधि पूरुषः ।

स जातो अत्यरिच्यत पश्चाद्भूमिमथो पुरः ॥५॥

tasmādvirāḷajāyata virājo adhi pūruṣaḥ |

sa jāto atyaricyata paścādbhūmimatho puraḥ ||5||

यत्पुरुषेण हविषा देवा यज्ञमतन्वत ।

वसन्तो अस्यासीदाज्यं ग्रीष्म इध्मः शरद्धविः ॥६॥

yatpuruṣeṇa haviṣā devā yajñamatanvata |

vasanto asyāsīdājyaṃ grīṣma idhmaḥ śaraddhaviḥ ||6||

तं यज्ञं बर्हिषि प्रौक्षन्पुरुषं जातमग्रतः ।

तेन देवा अयजन्त साध्या ऋषयश्च ये ॥७॥

taṃ yajñam barhiṣi praukṣanpuruṣaṃ jātamagrataḥ |

tena devā ayajanta sādhyā ṛṣayaśca ye ||7||

तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः सम्भृतं पृषदाज्यम् ।

पशून् ताँश्चक्रे वायव्यानारण्यान्ग्राम्याश्च ये ॥८॥

tasmādyajñātsarvahutaḥ sambhṛtaṃ pṛṣadājyam |

paśūn tāścakre vāyavyānāraṇyāngrāmyāśca ye ||8||

तस्माद्यज्ञात्सर्वहुत ऋचः सामानि जज्ञिरे ।

छन्दांसि जज्ञिरे तस्माद्यजुस्तस्मादजायत ॥९॥

tasmādyajñātsarvahuta ṛcaḥ sāmāni jajñire |

chandāṃsi jajñire tasmādyajustasmādajāyata ||9||

तस्मादश्चा अजायन्त ये के चोभयादतः ।

गावो ह जज्ञिरे तस्मात्तस्माज्जाता अजावयः ॥१०॥

tasmādaśvā ajāyanta ye ke cobhayādataḥ |

gāvo ha jajñire tasmāttasmājātā ajāvayaḥ ||10||

यत्पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् ।

मुखं किमस्य कौ बाहू का ऊरू पादा उच्येते ॥११॥

yatpuruṣaṁ vyadadhuḥ katidhā vyakalpayan |

mukhaṁ kimasya kau bāhū kā ūrū pādā ucyete ||11||

ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद्बाहू राजन्यः कृतः ।

ऊरू तदस्य यद्वैश्यः पद्भ्यां शूद्रो अजायत ॥१२॥

brāhmaṇo'sya mukhamāsīdbāhū rājanyaḥ kṛtaḥ |

ūrū tadasya yadvaiśyaḥ padbhyāṁ śūdro ajāyata ||12||

चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्यो अजायत ।

मुखादिन्द्रश्चाग्निश्च प्राणाद्वायुरजायत ॥१३॥

candramā manaso jātaścakṣoḥ sūryo ajāyata |

mukhādindraścāgniśca prāṇādvāyurajāyata ||13||

नाभ्या आसीदन्तरिक्षं शीर्ष्णो द्यौः समवर्तत ।

पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रात्तथा लोकाँ अकल्पयन् ॥१४॥

nābhyā āsīdantarikṣaṁ śīrṣṇo dyauḥ samavartata |

padbhyāṁ bhūmirdiśaḥ śrotrāttathā lokā~ akalpayan ||14||

सप्तस्यासन्परिधयस्त्रिः सप्त समिधः कृताः ।

देवा यद्यज्ञं तन्वाना अबध्नन्पुरुषं पशुम् ॥१५॥

saptāsyāsanparidhayastriḥ sapta samidhaḥ kṛtāḥ |

devā yadyajñam tanvānā abadhnanpuruṣam paśum ||15||

यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ।

ते ह नाकं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः ॥१६॥

yajñena yajñamayajanta devāstāni dharmāṇi prathamānyāsan |

te ha nākaṁ mahimānaḥ sacanta yatra pūrve sādhyāḥ santi devāḥ ||16||

Source & edition

Selected complete16-verse Rigvedic Purusha Sukta recension; no extended24-verse devotional recension or English translation is claimed. Clean selected Rigveda10.90 revision336240 replaces the defective devotional source containing ASCII S. No later devotional preface or modern commentary is imported.

Sanskrit Wikisource contributors (transcription); classical composition attribution recorded separately. ऋग्वेदः सूक्तं १०.९०, [revision 336240](#). [CC BY-SA 4.0](#).

The source spellings are retained. Reading blocks and the Latin rendering help you follow the text; these adaptations are also CC BY-SA4.0.

Edition ws-336240-8214feaeaa.